

A nyílt romaellenesség továbbélése¹

Romaellenes attitűdök alakulása Magyarországon az 1990-es évektől napjainkig

The Persistence of Overt Anti-Roma Sentiment

The Evolution of Anti-Roma Attitudes in Hungary from the 1990s to the Present

Simonovits Bori² – Simonovits Gábor³ – Váradi Luca⁴ –

Biszák Otília⁵

<https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.22914>

Beérkezés: 2026. 04. 24.

Átdolgozott változat beérkezése: 2026. 07. 15.

Elfogadás: 2026. 07. 27.

Összefoglaló: Tanulmányunk a romaellenesség főbb trendjeit vizsgálja longitudinális adatok, valamint egy 2025-ben végzett, országosan súlyozott keresztmetszeti online vizsgálat (N = 1600) alapján. A korábbi TÁRKI-felmérésekben alkalmazott, változatlan megfogalmazású kérdésblokk használatával azt mutatjuk be, hogy bár a klasszikus, nyílt romaellenes attitűdök egy része mérséklődött az 1990-es évekhez és a 2000-es évek elejéhez képest, azonban a különböző módokon mért szegregációs és romaellenes elképzelések támogatása továbbra is széles körű. A válaszadók többsége egyetért a romák munkamoráljára vonatkozó moralizáló állításokkal, és egy jelentős kisebbség biológiai magyarázatokra épülő megfogalmazásokat is elfogad. A csoportközi összehasonlítások szerint – a szimpátia, az észlelt intelligencia és a szorgalmasság dimenzióiban – a romákat következetesen kedvezőtlenebbül értékelik, mint a többségi magyarokat és a nyugdíjasokat, így alacsonyabb pozíciót foglalnak el a vizsgált csoporthierarchiában. A diszkriminációhoz kapcsolódó társadalmi normák vizsgálata azt mutatja, hogy a lakhatás, a munkaerőpiac, az oktatás és az önkormányzati döntéshozatal területén a romákkal szembeni kirekesztő gyakorlatokat sokan látják elterjedtnek, és a válaszadók nem elhanyagolható része elfogadhatónak is tartja azokat. Survey kísérletünk eredményei továbbá azt jelzik, hogy a romaellenes beszéd megítélése

1 A kutatás elkészítését az OTKA PD146366 számú pályázata támogatta. Az első és a második szerző munkáját a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János kutatási ösztöndíj támogatta (No: BO/00436/24 és BO/00221/23)

2 Habilitált egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar, ORCID: 0000-0002-5727-5043, e-mail: simonovits.borbala@ppk.elte.hu

3 Egyetemi docens, Central European University, Department of Political Science, Tudományos főmunkatárs, ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9263-745X>

4 Egyetemi docens, Közép-európai Egyetem Department of Sociology and Social Anthropology and Department of Public Policy, Central European University, ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-7705-8662>

5 Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar Survey Statisztika és adatanalitika mesterszakos hallgatója, ORCID: 0009-0002-2722-9406, e-mail: otilia.biszak@gmail.com

erősen kontextusfüggő: a személyes interakciókban (baráti beszélgetésekben és munkahelyi helyzetekben) nagyobb elfogadás tapasztalható, mint a nyilvános online térben, ami alátámasztja, hogy a romaellenesség nem csupán egyéni meggyőződés, hanem normák által strukturált társadalmi jelenség.

Kulcsszavak: csoportközi előítéletek, romaellenesség, társadalmi normák, diszkrimináció

Abstract: The study examines the main trends in anti-Roma prejudice based on longitudinal data and a nationally weighted cross-sectional online survey conducted in 2025 (N = 1600). Using an identically worded question previously applied in TÁRKI surveys, we show that although some forms of classical, overt anti-Roma attitudes have declined compared to the 1990s and the early 2000s, support for various forms of segregationist and anti-Roma views, measured in different ways, indicates that explicit prejudice remains widely prevalent. A majority of respondents agree with moralizing statements about Roma people's work ethic, and a substantial minority endorses biologizing formulations. Based on intergroup comparisons along the dimensions of sympathy, perceived intelligence, and industriousness, Roma people are consistently evaluated less favorably than ethnic Hungarians and pensioners, occupying lower positions in the examined group hierarchy.

The analysis of social norms surrounding discrimination indicates that exclusionary practices against Roma in housing, the labor market, education, and municipal decision-making are not considered rare by many respondents, and a non-negligible proportion regard them as acceptable in certain situations. Our analysis highlights that there is a strong positive relationship between perceived majority norms and individual attitudes. Experimental results further indicate that the evaluation of anti-Roma speech is strongly context-dependent: greater acceptance is observed in private settings than in public online spaces. This suggests that anti-Roma prejudice is not merely a matter of individual conviction but a socially structured phenomenon shaped by normative environments.

Keywords: intergroup prejudice; anti-Roma prejudice; social norms; discrimination

Bevezetés

„Ha migránsok nincsenek, és valakinek takarítani kell az InterCityt a mosdót, mert oda egyébként a magyar választópolgárok nem olyan nagy lendülettel jelentkeznek, hogy másnak a szaros mosdóját takarítsák, akkor föl kell tární a belső tartalékokat. És a belső tartalék a magyarországi cigányságot jelenti.” (Lázár János építési és közlekedési miniszter, 2026. január 22.)

A roma közösség társadalmi helyzetét Magyarországon tartósan fennálló és súlyos egyenlőtlenségek jellemzik. Az oktatási szegregáció széles körben dokumentált, a korai iskolaelhagyás aránya magas (Kertesi & Kézdi, 2011a), a munkaerőpiaci részvétel alacsonyabb az országos átlagnál (Kertesi & Kézdi, 2011b), a lakhatási szegregáció pedig számos településen intézményesült formát ölt (Kertesi & Kézdi, 2014). E kimenetek több tényező együttes következményei: az intézményi működés sajátosságai, a társadalmi mobilitás korlátai, a területi egyenlőtlenségek, valamint a politikai döntéshozatal és a közbeszéd alakulása egyaránt szerepet játszhatnak bennük (Vidra & Fox, 2014; Bartha és mtsai., 2020). A többségi társadalom romákkal kapcsolatos negatív attitűdjei – vagyis a romaellenesség – szintén releváns tényezők

ebben az összefüggésrendszerben. Jelen tanulmány ez utóbbi dimenzió empirikus vizsgálatára vállalkozik.

A romaellenesség okairól és működéséről kiterjedt hazai és nemzetközi szakirodalom áll rendelkezésre, amely azt mutatja, hogy a magyar társadalomban széles körben elterjedtek a romákkal szembeni nyílt előítéletek (Enyedi és mtsai., 2004; Kende és mtsai., 2017, 2021; Örkény & Váradi, 2010). Ugyanakkor az empirikus tudás fragmentált, és az utóbbi években kevés friss, országosan reprezentatív adatot gyűjtöttek a romaellenes előítéletek szintjéről a magyar felnőtt lakosság körében. Például a klasszikus, nyílt romaellenes attitűd mutatók rendszeres mérése reprezentatív mintán 2011 után abbamaradt, a TÁRKI idősoros adatait 2012-ben publikálták utoljára (Bernát és mtsai., 2012).

Megítélésünk szerint az egyszerű leíró adatok rendszeres frissítése önálló tudományos értékű. A romaellenesség szintjének és szerkezetének ismerete nélkül nehezen értelmezhető ugyanis, hogy a strukturális egyenlőtlenségek és a politikai folyamatok milyen társadalmi attitűdkontextusban működnek. Az elmúlt évtizedben a politikai változások és a nemzetközi migráció központi politikai-közeleti témává válása, valamint a közbeszéd és az online nyilvánosság alapvető átalakulása egyaránt befolyásolhatta a romaellenesség alakulását. Emellett keveset tudunk a romaellenes megnyilvánulásokat lehetővé tevő vagy korlátozó társadalmi normákról, különös tekintettel a kontextuális különbségekre.

A jelen tanulmány célja alapvetően a probléma leírása és összefüggésrendszereinek értelmezése. Egyrészt a régóta változatlan formában feltett attitűdkérdések újraalkalmazásával lehetővé teszi a romaellenes előítéletek klasszikus, nyílt mutatóinak időbeli összehasonlítását, újabb mérési ponttal bővítve azt. Másrészt a romákkal kapcsolatos negatív sztereotípiák elterjedtségét más társadalmi csoportokhoz viszonyítva helyezi kontextusba. Harmadrészt bemutatja a romaellenes megnyilvánulások és kirekesztő viselkedésmódok társadalmi elfogadottságára vonatkozó normákat. A tanulmány nem vállalkozik oksági magyarázatokra; célunk az időbeli trendek, mintázatok felvázolása, valamint a romaellenesség társadalmi bázisának és normatív környezetének bemutatása.

A cikk felépítése a következő: a második részben röviden felvázoljuk azokat a hazai kutatásokat, amelyek a romaellenesség különböző formáit vizsgálták az elmúlt évtizedeken. Ezt követően bemutatjuk az adatfelvétel módszertanát. Az eredményeink megvitatásakor először a romaellenes előítéletek klasszikus mutatóinak jelenlegi szintjét és időbeli alakulását ismertetjük. Ezután a romákkal kapcsolatos affektív és sztereotip értékeléseket más társadalmi csoportokkal vetjük össze, mind hazai, mind pedig nemzetközi kontextusban. Végül a romaellenes megnyilvánulásokhoz és a kirekesztő viselkedésmódokhoz kapcsolódó társadalmi normákat tekintjük át.

Szakirodalmi áttekintés

A romaellenesség kutatása Magyarországon hosszú időre visszanyúló és gazdag kutatási hagyományba ágyazódik. Az MTA Szociológiai Kutatócsoportjának tagjai már a hatvanas évek közepén is készítettek interjúkat Gyöngyös környéki falvakban és Budapesten, amelyek a romákkal szembeni előítéleteket vizsgálják (Heller, 1966; Márkus, 1967). Csalog (1980) a magyarországi romák stigmatizált helyzetét elemezte, mind a többségi előítéleteket, mind pedig a kisebbség negatív identitását vizsgálva. Az előítélet-kutatás az 1969 és 1988 között működő Tömegkommunikációs Kutatóközpont (TK) révén intézményesült, és több szisztematikus survey is rámutatott a romaellenesség elterjedtségére (lásd Gárdos, 2020 részletes összefoglalóját).

A rendszerváltás után folytatódtak a rendszeres kérdőíves vizsgálatok, amelyek többségét a TÁRKI készítette. Idősoros adatok alapján többen is vizsgálták a romaellenesség trendjeit (Enyedi és mtsai., 2004; Bernát és mtsai., 2012). Magyarország bekapcsolódása a nemzetközi kutatások vérkeringésébe több összehasonlító kutatás készítését is lehetővé tette (Örkény & Váradi, 2010). Összességében ezek a kutatások és a frissebb nemzetközi szakirodalom azt mutatják, hogy a romaellenesség Magyarországon nem elszigetelt jelenség. Hasonló mintázatok figyelhetők meg más kelet-európai országokban (például Romániában és Szlovákiában), valamint több nyugat- és dél-európai országban is (például Norvégiában, Olaszországban és Spanyolországban); a romaellenesség ezekben a társadalmakban a domináns társadalmi normák egyik kifejeződése, sőt akár „az utolsó elfogadható előítéletként” is értelmezhető (Kende és mtsai., 2017, 2021).

A 2000-es években Magyarországon is megjelent a csoportközi attitűdök vizsgálatában egy, az Egyesült Államokban az 1970-es évek óta alkalmazott új módszertan, a kontrollált kísérlet módszere. Az elmúlt két évtizedben számos, különböző kísérleti módszerekre támaszkodó tanulmány is vizsgálta, hogy a kérdőíves kutatások által dokumentált előítéletes attitűdök megjelennek-e a diszkriminatív *viselkedésben* is. Ezek a tanulmányok bemutatták, hogy a romák egyenlőtlen bánásmódban részesülnek a munkakeresés (Pálosi és mtsai., 2007), az önkormányzati ügyintézés (Simonovits és mtsai., 2022) az oktatás (Kisfalusi és mtsai., 2020), a lakhatás (Váradi és mtsai., 2026), illetve a közösségi gazdaság területein (Simonovits és mtsai. 2023). Mindezek az eredmények arra utalnak, hogy bár elméleti szinten az előítéletes attitűdök nem feltétlenül vezetnek diszkriminációhoz (Erőss & Gárdos, 2007), az elérhető adatok szerint a magyarországi romák elleni előítéletek nemcsak az attitűdökben, de cselekedetekben is megnyilvánulnak.

A 2023-as Eurobarometer eredményei azt mutatják, hogy a romaellenesség továbbra is az egyik legelterjedtebb előítélet Európában, ugyanakkor jelentős, országok közötti különbségek figyelhetők meg: míg Spanyolországban, Hollandiában, Svédországban és az Egyesült Királyságban alacsonyabb az elutasítás mértéke, addig Magyarország továbbra is a legerősebb romaellenes attitűdöket mutató országok közé tartozik (European Commission, 2023). Míg Magyarországon a lakosság nagyjából fele (52 százaléka) teljesen elfogadhatónak tartaná azt, ha a kollégája roma száрма-

zású lenne, addig az EU27 országában ezen a véleményen összességében a válaszadók kétharmada (67 százaléka) van. Az érzékelt társadalmi távolság erőteljesebb, ha a válaszadóknak a gyermekük partnerének roma származását kell megítélnie. Ezzel a helyzettel mindössze a magyar válaszadók alig egyharmada (36 százalék) lenne teljesen kibékülve, míg a vizsgált EU országokban ez az arány 52 százalék (European Commission, 2023). A korábbi, 2019-es méréshez képest ezek az arányok kismértékben elmozdultak, azaz valamelyest csökkentek az érzékelt társadalmi távolságok az EU összességében és Magyarországon egyaránt (European Commission, 2023).

Végül, az utóbbi években több tanulmány is vizsgálta az előítéletek csökkentésének lehetőségeit (Szekeres, 2020). Például Simonovits Gábor és munkatársai (2018) megmutatták, hogy egy online szerepjáték rövid kipróbálása hónapokkal később is jelentősen csökkentette a résztvevők előítéleteit. Hasonló kutatások ígéretes eredményeket mutatnak más „érzékenyítő” módszereket használva (Szekeres és mtsai., 2026). Több hasonló kutatás rámutatott azonban, hogy az ilyen jellegű intervenciók sajnos nem mindig hatékonyak: az utóbbi években két ambiciózus terepkísérlet is sikertelenül próbálta csökkenteni a romaellenességet (Simonovits és mtsai. 2023; Elwert és mtsai., 2023).

Az előítéletekkel foglalkozó szociológiai és szociálpszichológiai szakirodalomban széles körű egyetértés mutatkozik abban, hogy az előítéletes attitűdöket és viselkedésmódokat jelentős mértékben befolyásolják az ezeket lehetővé tevő vagy éppen tiltó társadalmi- és csoportnormák (Crandall és mtsai., 2002). A magyarországi normatív környezet feltárásában úttörő szerepet játszottak Angelusz Róbertnek a pluralizmus ignoranciájára vonatkozó kutatásai, amelyek rámutattak arra, hogy a magyar felnőtt lakosság körében elterjedt az a vélekedés, miszerint a romákkal szembeni elutasító attitűdök gyakoriak és társadalmilag elfogadottak, habár a válaszadók egyéni szinten kevésbé adtak elutasító válaszokat (Angelusz, 1996.)

Angelusz eredményeit később iskolai kontextusban, tizenévesek mintáin is reprodukálták (Váradi 2014; Váradi és mtsai., 2021), és hasonló mintázatokat tártak fel ebben a korosztályban is. E kutatások nemcsak a pluralizmus ignoranciájának jelenlétét erősítették meg, hanem paneladatok segítségével azt is bemutatták, hogy a cigányellenesség társadalmi elfogadottságának túlbecslése hosszabb távon az észlelt normák internalizációjához vezethet, ezáltal közvetlenül befolyásolva az egyéni attitűdök alakulását. Hasonló következtetésekre jutottak Kende és munkatársai is, akik kimutatták, hogy a magyar felnőtt lakosság jelentős része úgy látja, hogy Magyarországon elfogadottak a romaellenesség nyílt megnyilvánulási formái (Kende és mtsai., 2017).

Miközben a fenti kutatások elsősorban a normák attitűdökre gyakorolt hatására fókuszáltak, lényegesen kevesebbet tudunk arról, hogy a normák a romákkal szembeni kirekesztő viselkedésmódokat a magyar kontextusban milyen módon és milyen mértékben teszik lehetővé. Váradi és munkatársai (2023) kvalitatív elemzései arra utalnak, hogy a lakáskiadás területén széles körben elfogadottak a kirekesztő gyakorlatok mind a lakástulajdonosok, mind az ingatlanközvetítők körében, ugyanakkor e jelenség szisztematikus kvantitatív vizsgálata mindeddig hiányos.

Ez a hiány különösen releváns annak fényében, hogy az előítélet és a diszkrimináció csökkentésével foglalkozó nemzetközi szakirodalom egyre inkább alátámasztja, hogy a viselkedés gyakran gyorsabban és könnyebben változtatható, mint az attitűdök, különösen norma-alapú beavatkozások révén (Brauer és mtsai., 2024; Paluck és mtsai., 2021). Ez azért is kiemelten fontos, mert a kirekesztett csoportok életkilátásait elsősorban nem az attitűdök, hanem a velük szembeni tényleges bánásmód és viselkedés határozza meg. Különösen igaz ez olyan kulcsfontosságú területeken, mint az oktatás, a lakhatás, az egészségügy és a munkaerőpiac, ahol a diszkriminatív gyakorlatok közvetlen hatással lehetnek az egyének életútjára.

Az attitűdök ún. hálózatos vizsgálata alapján az erősebb romaellenes attitűdökkel rendelkező személyeknél a komponensek közötti kapcsolatok szorosabbak, ami az attitűdrendszer nagyobb stabilitására utal (Nariman és mtsai., 2020). A hálózat központi elemeire (Magyarországon az empátiára, Romániában a nemzeti identitás fenyegetettségének érzésére, Szlovákiában, Franciaországban és Írországban pedig a szimpátiára) ható intervenciók válthatják ki a legkedvezőbb hatást (Nariman és mtsai., 2020).

Mindezek alapján indokoltnak tartjuk annak empirikus vizsgálatát, hogy a romákkal szembeni kirekesztő viselkedésmódokat mennyire észlelik elfogadottnak és elterjedtnek a magyar társadalom tagjai. Ez nemcsak a romaellenesség normatív környezetének jobb megértéséhez járul hozzá, hanem annak feltárásához is, hogy milyen társadalmi feltételek mellett maradhatnak fenn vagy erősödhetnek meg a diszkriminatív gyakorlatok. E szempont kiegészíti a romaellenes attitűdök időbeli alakulására és társadalmi beágyazottságára vonatkozó elemzéseinket, és tágabb értelmezési keretbe helyezi a vizsgált jelenséget.

Adatok és módszer

Az elemzés a NRC⁶ 2025 októberében készített országos adatfelvételére épül, amely egy 1600 fős online panelen, a CEU etikai engedélyével (2024-2025/4/RD) zajlott. A kérdőív szélesebb társadalmi és politikai attitűdkérdéseket is tartalmazott; a jelen tanulmány a romaellenes előítéletekre és azok társadalmi kontextusára vonatkozó kérdések elemzésére fókuszál. Az online adatfelvételtől származó minta szigorúan véve nem reprezentálja a magyarországi felnőtt lakosságot, hiszen kizárja például az internet-hozzáféréssel nem rendelkező felnőtteket. Ahhoz, hogy a minta demográfiai összetételét közelítsük a magyar felnőttek populációjához, az elemzéseket súlyozott (nem, életkor, iskolai végzettség és lakóhely szerint) adatokon végeztük.

A romaellenes előítéletek klasszikus, nyílt mérésére a kérdőívben a korábbi TÁRKI-adatfelvételekben alkalmazott megfogalmazásokat ismételtük meg. A válaszdóké négyfokú egyetértési skálán értékelték többek között az olyan állításokat, mint „A romák gondoljai megoldódának, ha végre elkezdenének dolgozni” vagy „A bűnözési

6 Az adatfelvételt az NRC Marketingkutató és Tanácsadó Kft. (<https://nrc.hu>) készítette el.

hajlam a cigányok vérében van.” Habár ezeket a megfogalmazásokat számos jogos kritika érte, mind módszertani, mind pedig etikai szempontból, kutatásunkban a megfogalmazások változatlan alkalmazása mellett döntöttünk, mivel ez teszi lehetővé azok időbeli összehasonlítását.

A romaellenesség csoportközi kontextusba helyezéséhez a kérdőív több társadalmi csoportra vonatkozóan azonos kérdéseket tartalmazott az amerikai General Social Survey-t alapul véve (Bobo és mtsai., 2012). A válaszadók hétfokú skálán értékelték, hogy az egyes csoportok mennyire szimpatikusak számukra, illetve mennyire tartják őket intelligensnek és szorgalmasnak. A romák mellett más csoportok – például hajléktalanok, bevándorlók és nyugdíjasok – is szerepeltek a listában. A szimpátia, valamint az intelligenciára és motiváltságra vonatkozó sztereotípiák ilyen típusú mérése lehetővé teszi a magyar adatok összevetését amerikai mintákkal.

A romaellenesség társadalmi normáinak mérésére a kérdőív konkrét helyzetek elfogadhatóságára kérdezett rá. A válaszadók például arról nyilatkoztak, hogy elfogadhatónak tartják-e, ha *„egy lakástulajdonos nem adja ki a lakását roma embereknek”* vagy ha *„egy iskolaigazgató külön osztályba teszi a roma tanulókat”*. A normák vizsgálata három nézőpontból történt: egyes válaszadók arról nyilatkoztak, hogy ők mennyire tartják elfogadhatónak az adott viselkedést, mások arról, hogy szerintük a magyar emberek többsége elfogadhatónak tartja-e, míg egy harmadik csoport azt értékelte, hogy az ilyen helyzetek milyen gyakran fordulnak elő Magyarországon. A kérdéseket Angelusz Róbertnek a pluralizmus ignoranciájára vonatkozó kutatásai inspirálták (Angelusz, 1996), amelyek alapján Váradi Luca tizenévesek körében mutatta be, hogy az észlelt és objektív normák egyaránt meghatározzák az előítéletes megnyilvánulásokat (2014; Váradi és mtsai., 2021). A kérdésekben felvetett kirekesztő helyzetek kiválasztásánál az elmúlt években nyilvánosságra került, illetve kutatásokban vizsgált diszkriminatív helyzeteket vettük alapul. A dizájnuk az az eleme, hogy különböző, random módon kiválasztott alminták válaszoltak a normákat érintő eltérő kérdésekre, Crandall és munkatársai (2002) meghatározó vizsgálatának dizájnját követi.

A kérdőív végül egy kísérleti modult is tartalmazott. A válaszadókat arról kérdeztük, hogy elfogadhatónak tartják-e, ha valaki egy adott helyzetben lekicsinylően, becsmérlően beszél egy meghatározott csoportról. A résztvevők a kérdés egy véletlenszerűen kiválasztott verzióját kapták meg, amelyek különböző csoportokra – roma, nyugdíjas vagy bevándorló – és különböző szituációkra – Facebookon vagy baráti társaságban munkahelyen – vonatkoztak. A kísérlet célja kettős volt: egyrészt, a szituáció mint változó bevonásával finomítani kívántuk a normák leírását; másrészt pedig a romaellenes attitűdöket össze akartuk hasonlítani más csoportokkal kapcsolatos vélekedésekkel.

Az empirikus elemzésünk elsősorban leíró jellegű. A klasszikus romaellenes kérdések, valamint a szimpátia- és sztereotípiá-mutatók esetében eloszlásokat és átlagértékeket közlünk, továbbá bemutatjuk az egyes mérőeszközök közötti összefüggé-

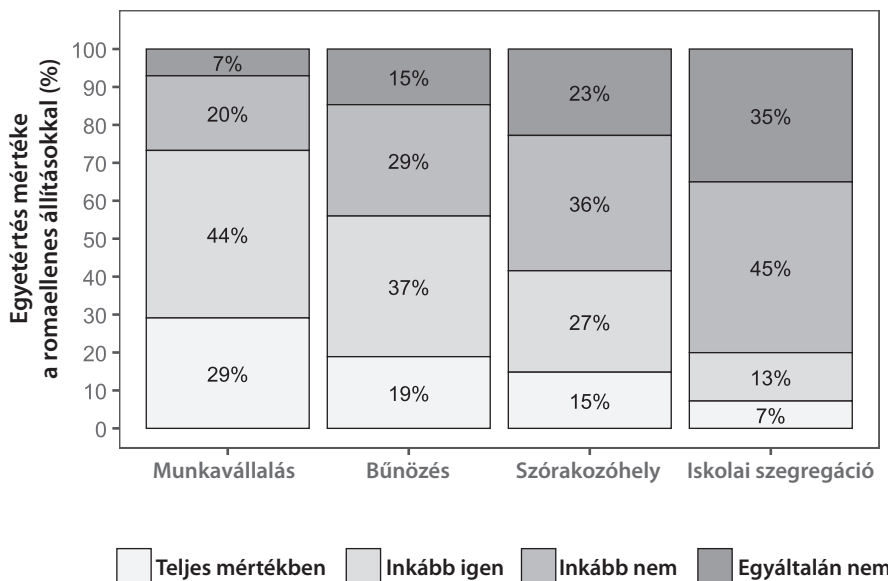
seket. A normákra és a randomizált kontextusmodulra vonatkozóan csoportszintű átlagkülönbségeket és mintázatokat ismertetünk.

Romaellenes attitűdök

Időbeli összehasonlítás

A 2025-ös adatfelvétel szerint a nyílt romaellenes attitűdök napjainkban is széles körben jelen vannak a magyar társadalomban (1. ábra). A válaszadók többsége egyetértett azzal a nyíltan elutasító állítással, hogy „A romák gondjai megoldódnának, ha végre elkezdhenének dolgozni”, vagy azzal a rasszista állítással, hogy a „A bűnözési hajlam a cigányok vérében van”. Ezzel szemben, a többség nem támogatja a kirekesztést: például a romák szórakozóhelyekről való kizárását és az oktatási szegregációt a többség ellenzi, ám így is 40, illetve 20 százalék fölött van azok aránya, akik elfogadják a kirekesztést ezeken a területeken. Ezek az eredmények arra is rámutatnak, hogy az egyenlőséggel kapcsolatos normák vélhetően nem erősödtek meg. A válaszok részletes megoszlását a függelék tartalmazza (függelék, F1. táblázat).

1. ábra: Nyílt romaellenes attitűdök megoszlása, 2025-ben (százalékos megoszlás)

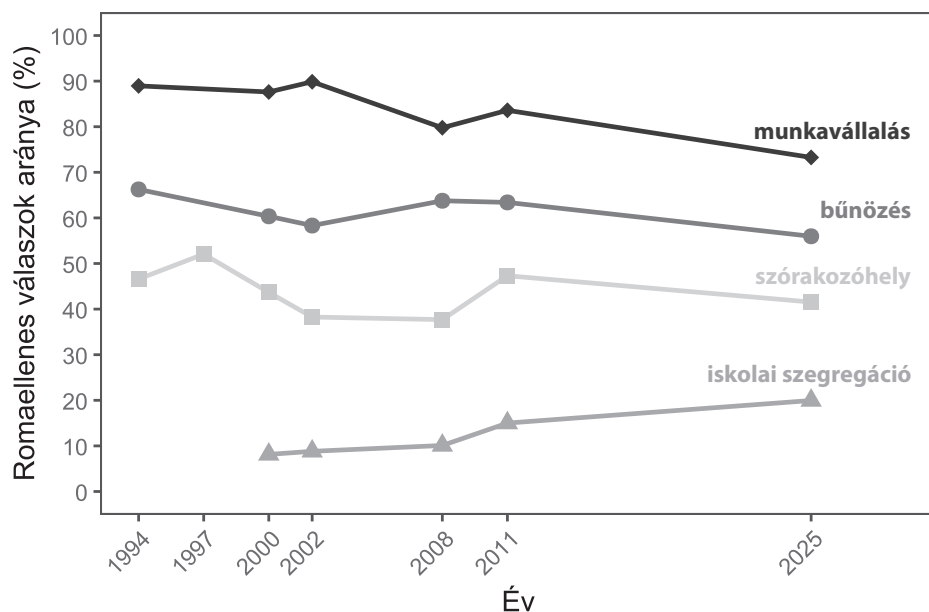

Megjegyzés: az iskolai szegregációs kérdésnél megfordítottuk a Likert-skála értelmezését, mert az állítás a többivel ellentétes irányú volt (lásd F1. táblázat) Forrás: saját adatgyűjtés (N = 1600) (saját szerkesztés)

A 2. ábra a 2025-ös adatokat a korábbi adatfelvételi hullámokkal veti össze. Összességében az látható, hogy bár a nyíltan rasszista állításokkal való egyetértés mérséklődött, de 2025-ben is egyértelműen ez a többségi álláspont. A nyílt diszkrimináció helyeslésének aránya összességében alacsonyabb, mint az előbbi állításokkal való

egyetértése, és hosszabb távon csökkenő tendenciát mutat. Az oktatási szegregációval való egyetértés – amely következesen a legkevésbé népszerű állítás – esetében azonban folyamatos növekedés tapasztalható még a 2010-es években is. Összességében megállapíthatjuk, hogy hosszú távú trend állandóságot jelez.

2. ábra: Nyílt romaellenes attitűdök időbeli változása (1994–2025)

Megjegyzés: reprezentatív (nem, lakóhely, kor, iskolai végzettség) 18+ magyarországi lakossági minta

Forrás: TÁRKI, 2023 (N = 1994:1000, 1997:8311, 2000:1521, 2002:1022, 2008: két adatbázis átlaga 1010–1010, 2011: két adatbázis átlaga 1013–1013, 2025: saját adatgyűjtés N = 1600). (Saját szerkesztés.)

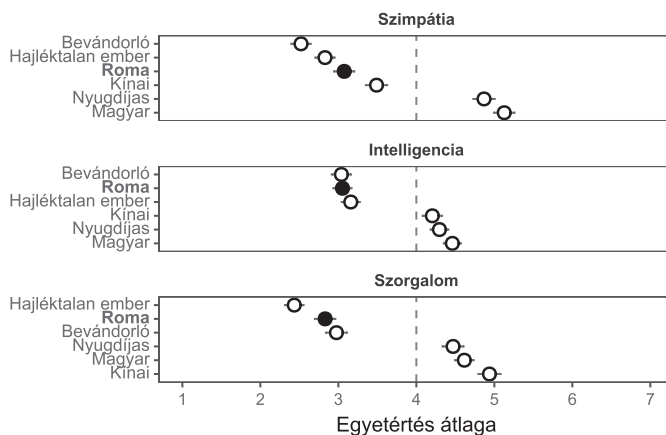
Csoportközi összehasonlítás

A romaellenes attitűdök értelmezéséhez fontos, hogy azonos kérdések alapján más társadalmi csoportok értékeléséhez is viszonyítsuk azokat. Ez lehetővé teszi annak megítélését, hogy a romák megítélése mennyiben sajátos, illetve hogyan illeszkedik a csoportközi attitűdök szélesebb struktúrájába (lásd Szekeres, 2020). Az összehasonlítás három, nemzetközileg is elterjedt dimenzió alapul: (1) szimpátia, (2) észlelt intelligencia, valamint (3) észlelt motiváltság (szorgalom). Mivel ezek általános, több csoportra is alkalmazható mérőeszközök, így alkalmasak a romák többi csoport közötti relatív pozíciójának bemutatására (Bobo és mtsai., 2012).

A 3. ábra A panelje a különböző csoportok iránti lakossági szimpátiát mutatja. A romák iránti szimpátia átlagértéke a skála alsó-középső tartományában helyezkedik el. Megítélésük kedvezőtlenebb, mint a nyugdíjasoké és a nem roma magyaroké, és elmarad a kínaiak értékelésétől is. A romák pozíciója a negatívabban értékelt csoportok

között található. A B panel a különböző csoportok tagjainak tulajdonított intelligencia mértékét mutatja. A romák itt is a kedvezőtlenebbül értékelt csoportok közé tartoznak, átlagos értékük elmarad a többségi csoporttól és a nyugdíjasokétól egyaránt. A C panel a csoporttagoknak tulajdonított motiváltságot (szorgalmat) ábrázolja. A mintázat hasonló: a romák értékelése alacsonyabb a többségi csoportokénál, és közelebb áll más stigmatizált csoportok megítéléséhez. A három dimenzió együtt azt mutatja, hogy a romaellenesség nem egyetlen dimezióra korlátozódik, hanem következetesen megjelenik az affektív és a kompetenciajellegű értékelésekben is. Míg az intelligencia és a szorgalom megítélésekor két jobban elkülönülő csoportot lehet megfigyelni (bevándorló, roma, hajléktalan ember és kínai, nyugdíjas magyar), addig a szimpátia esetében csak a magyar emberek és a nyugdíjasok megítélése különül el számottevően. Az intelligenciára és munkamorálra vonatkozó értékelések alapján a válaszadók mintegy kétharmada a romákat kevésbé tartja intelligensnek, és körülbelül háromnegyedük kevésbé szorgalmasnak véli őket, mint a magyarokat általában.⁷ A válaszok részletes megoszlását a függelék tartalmazza (függelék, F2. táblázat).

3. ábra: Szimpátia és sztereotípiák csoportközi összehasonlításban (1–7 skálán mért átlag)

Forrás: saját adatgyűjtés (N = 1600) (saját szerkesztés)

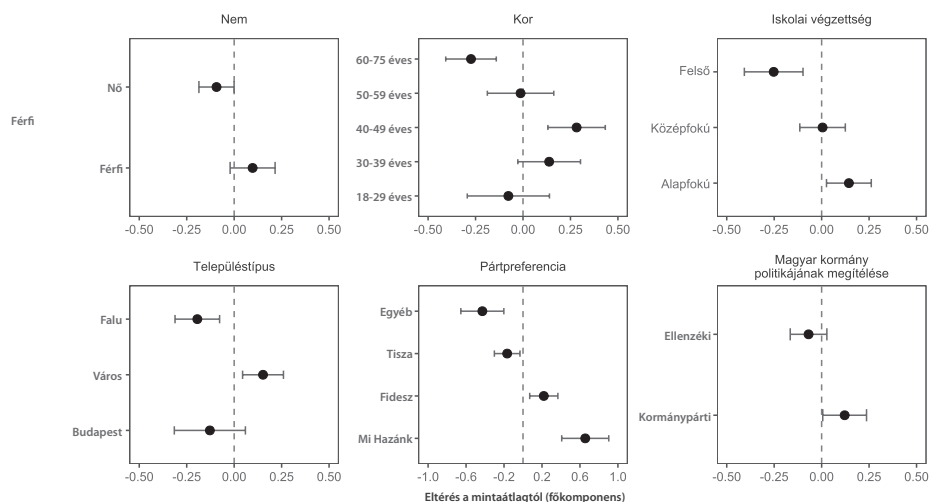
A romaellenesség társadalmi bázisa

A romaellenességet az 1. ábrán feltüntetett kérdésekből alkotott főkomponens segítségével mérjük. Habár a kérdéssorban szerepelt „A romáknak több támogatást kell

⁷ Összehasonlításképpen: az Egyesült Államokban 1990-ben – amikor ezeket a kérdéseket először mérték – a fehér válaszadók mintegy 65%-a értékelte a feketéket kevésbé szorgalmasnak a fehérekénél, és valamivel 60% alatti arány tartotta őket kevésbé intelligensnek. Ezek az összehasonlítások arra utalnak, hogy a romaellenes sztereotípiák jelenlegi magyarországi szintje nagyságrendileg hasonló ahhoz, amit az Egyesült Államokban a kilencvenes évek elején mértek az afroamerikaiakkal kapcsolatban (Bobo és mtsai., 2012).

adni, mint a nem romáknak” állítás is, a főkomponensbe nem illeszkedett megfelelően. A kérdéssel való egyet nem értés nem csak a romaellenességből fakadhat. A főkomponens magas értékei a nagyobb mértékű romaellenességet fejeznek ki. A főkomponens-elemzés részletes leírását a függelék F3. táblázata tartalmazza. A 4. ábrán látható, hogy a férfiak és a nők attitűdjei nem térnek el jelentősen egymástól, a kor tekintetében pedig egy U alakú összefüggést látunk. A 40–49 éves korosztályra az átlagnál erősebb, míg a 60–75 éves korosztályra az átlagnál gyengébb romaellenes attitűdök jellemzőek. A felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezők kevésbé romaellenesek; a városiak kis mértékben az átlagosnál nagyobb, míg a falusiak az átlagosnál enyhébb romaellenesség mutatnak. A Mi Hazánk szavazóira a leginkább jellemző az átlagon felüli romaellenesség, de a Fideszt-támogatóknak is az átlagnál erősebb ellenérzéseik vannak a romákkal szemben. A Tisza-szavazók az átlagnál egy kicsit kevésbé előítéletesek, míg az egyéb pártok (Demokratikus Koalíció, Magyar Kétfarkú Kutya Párt, egyéb) szavazói az átlagnál kevésbé nyilatkoznak a romákkal szembeni ellenérzésükről. A kormány politikáját támogatók és ellenzők véleménye a romákról nem különbözik az átlagtól. A válaszok részletes megoszlását a függelék F4. táblázata tartalmazza.

4. ábra: A demográfiai csoportok romaellenes attitűdjének mintaátlagtól való eltérése (főkomponens alapján)

Forrás: saját adatgyűjtés (N = 1600) (saját szerkesztés)

Az eddig említett demográfiai (kor folytonos változóként) és politikai változókat tartalmazó lineáris regresszió magyarázóereje 7,4 százalék. Statisztikailag szignifikáns a különbség a nemek között, a nők a férfiaknál kevésbé előítéletesek (a stan-

dard 5 százalékos szignifikanciaszint mellett). A kor növekedése az előítéletesség csökkenésével jár együtt, valamint a középfokú és felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkezőkre kevésbé jellemző a romaellenesség, hasonlóan Keresztes-Takács és munkatársai (2016) eredményeihez. A budapesti lakosoknál a városiakra valamelyest erősebb előítéletesség jellemző, összhangban Dencső és Sik 2007-es eredményeivel. A Fidesz-támogatókhoz viszonyítva a Tisza és egyéb pártok szavazóira kevésbé, míg a Mi Hazánk Mozgalom támogatóira jellemzőbb a romaellenesség.

1. táblázat: A többváltozós lineáris regressziós modell eredményei, a függő változó a nyílt romaellenes attitűdökből képzett főkomponens

Változó	Becsült együttható	Standard hiba	Szignifikancia
Konstans	0,751	0,19	<0,001**
Nem			
Férfi (referencia)			
Nő	-0,189	0,09	0,028*
Iskolai végzettség			
Alapfok (referencia)			
Középfok	-0,199	0,10	0,042*
Felsőfok	-0,440	0,11	<0,001**
Életkor	-0,008	0,002	0,004**
Településtípus			
Budapest (referencia)			
Város	0,266	0,11	0,020*
Falu	-0,072	0,13	0,574
Pártpreferencia			
Fidesz (referencia)			
Tisza	-0,351	0,16	0,027*
Mi Hazánk	0,434	0,17	0,011*
Egyéb párt	-0,594	0,166	<0,001**
Kormánypárti (referencia)			
Ellenzéki	-0,036	0,14	0,796

N = 1194 (406 megfigyelés törölve hiányzó adatok miatt). $R^2 = 0,082$, adj. $R^2 = 0,074$. $F(10,1183) = 10,59$, $p < 0,001$. Reziduális standard hiba = 1,43.

Eredményeink összhangban vannak azokkal a korábbi kutatásokkal, amelyek szerint az iskolai végzettség az előítéletesség egyik viszonylag stabil szociodemográfiai háttérváltozója, míg az életkor és a településtípus hatása jóval kevésbé konzisztens, és más társadalmi, politikai vagy pszichológiai tényezők figyelembevételével jelentősen módosulhat (Hello és mtsai., 2006). Számos, kifejezetten romaellenességet vizsgáló kutatás rámutatott arra, hogy a romaellenes attitűdök megértéséhez a demográfiai jellemzők mellett politikai, ideológiai és pszichológiai tényezők – például a szélsőjobboldali orientáció vagy az autoriter attitűdök – vizsgálata is szükséges (Enyedi és mtsai., 2004; Bernát és mtsai., 2012; Kende és mtsai., 2021). A szociodemográfiai összefüggések pontosabb feltárásához ezért a standard háttérváltozók mellett olyan további

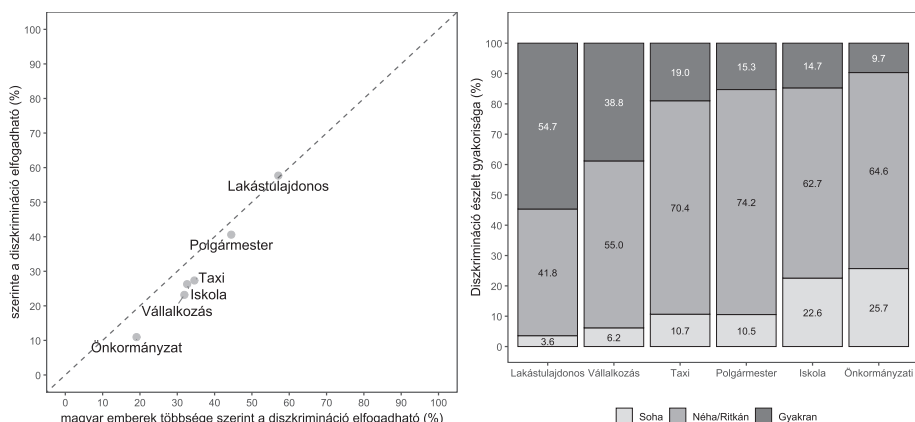
magyarázó tényezők bevonása is indokolt, mint a csoportközi kapcsolatok, valamint a társadalmi és politikai attitűdök, amelyek segítségével komplexebb többváltozós modellekben vizsgálhatók az előítéletek mechanizmusai.

A romaellenesség társadalmi elfogadottsága

A romaellenesség egyéni tényezőinek vizsgálatát érdemes kiegészíteni a társadalmi normák percepciójának vizsgálatával. A diszkrimináció társadalmi elfogadottsága és észlelt gyakorisága önálló jelentőségű, mivel a normatív környezet meghatározhatja, hogy az előítéletek mikor és milyen formában válnak konkrét cselekvéssé. Ebben a részben a romákkal szembeni diszkriminatív gyakorlatok elfogadhatóságát, a többségi normákra vonatkozó percepciókat, valamint az észlelt előfordulási gyakoriságot mutatjuk be. A függelék F5. táblázata mutatja a részletes megoszlásokat.

A konkrét helyzetekre vonatkozó kérdések azt mutatják, hogy a diszkrimináció teljes elutasítása nem tekinthető általánosnak (5. ábra bal oldala). A lakáskiadás megtagadása, az állásinterjúra be nem hívás vagy a roma tanulók külön osztályba sorolása esetében a válaszadók egy része legalább részben elfogadhatónak tartja az ilyen gyakorlatokat. Az elfogadás mértéke területenként eltérő, de egyik esetben sem elhanyagolható. A személyes elfogadás és a többségi normák észlelése között ugyanakkor szisztematikus különbség figyelhető meg. A válaszadók minden vizsgált helyzetben nagyobb arányban gondolják úgy, hogy „a magyar emberek többsége” elfogadhatónak tartja a diszkriminációt, mint amilyen arányban saját maguk elfogadhatónak minősítik azt, hasonlóan Angelusz (1996) és Váradi (2014), illetve Váradi és mtsai. (2021) eredményeieihez.

5. ábra: A romaellenes diszkrimináció normatív elfogadottsága és észlelt előfordulása

Forrás: saját adatgyűjtés (N = 1600) (saját szerkesztés)

Az észlelt gyakoriságra vonatkozó válaszok tovább erősítik ezt a képet (5. ábra jobb oldala). A lakáskiadás és a munkaerőpiac területén a válaszadók jelentős része úgy véli, hogy

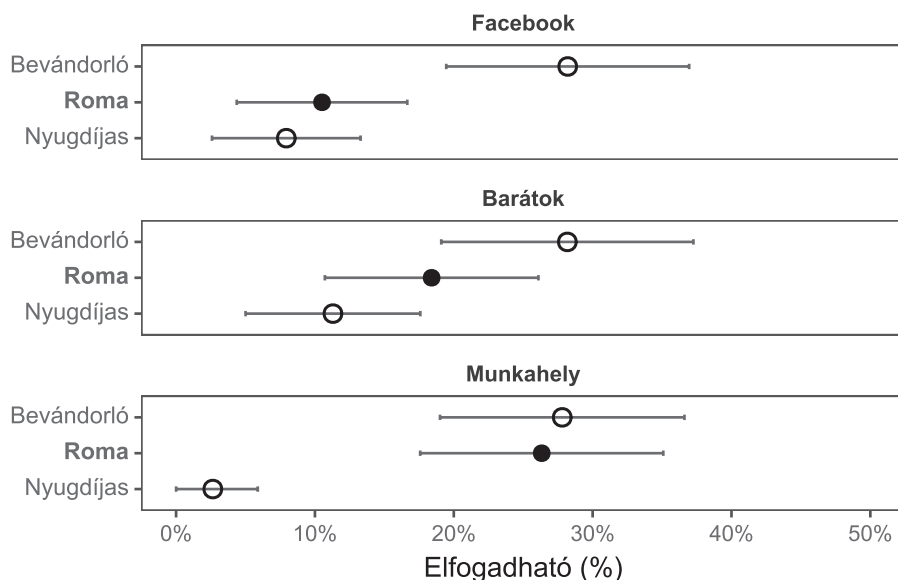
legalább alkalmanként előfordul romákkal szemben diszkrimináció. Az önkormányzati ügyintézés esetében tízből kevesebb mint három gondolja úgy, hogy ilyen „soha” nem fordul elő, míg a lakáskiadás esetében mindössze elenyésző arány véli úgy, hogy ilyen típusú diszkrimináció egyáltalán nem létezik. A diszkrimináció tehát nem kivételes jelenség a közvéleményben, hanem széles körben ismert és elfogadott gyakorlat.

Külön figyelmet érdemel az arra vonatkozó kérdés, hogy elfogadhatónak tartják-e a válaszadók, ha *„egy polgármester rendeleti úton megakadályozza, hogy roma családok költözzenek a településre”*. Az erre adott válaszok azért is különösen relevánsak, mert 2025-ben a „helyi önazonosság védelméről” szóló törvény⁸ lehetőséget teremtett az önkormányzatok számára arra, hogy rendeletben szabályozzák a betelepülés feltételeit. Bár a jogszabály formálisan az egyenlő bánásmód követelményének érvényesítését írja elő, a gyakorlatban több település a lakóhelyi mobilitás korlátozását célzó szabályokat fogadott el. A felmérés eredményei azt mutatják, hogy a válaszadók nem elhanyagolható része legalább részben elfogadhatónak tartja az ilyen típusú önkormányzati fellépést. Ez arra utal, hogy a lakóhelyi szelekció politikai lehetősége egy olyan normatív környezetben jelenik meg, amelyben az ilyen intézkedések bizonyos mértékig legitimnek tekinthetők.

Mindezek az eredmények arra mutatnak rá, hogy a magyar társadalomban az etnikai diszkrimináció „megszokott”, és sok esetben elfogadott, bár bizonyos kontextusokban a többség ellenzi ezt a gyakorlatot. A kutatás utolsó részében azt vizsgáltuk, hogy mi az emberek reakciója egy olyan – mindennapi – helyzetre, amikor valaki leki-csinylően, becsmérően beszél a romákról. Hogy ezeket az eredményeket összehasonlíthatóvá tegyük, és a kontextus szerepét is vizsgálhassuk, a kérdéseket különböző csoportokkal – a romák mellett a bevándorlókkal és a nyugdíjasokkal – kapcsolatban tettük fel. Az eredményeket részletesen a függelék F6. táblázata mutatja.

8 2025. évi 240. törvény a helyi önazonosság védelméről: https://jogkodex.hu/jsz/2025_240_korm_rendelet_8410584

6. ábra: A kirekesztő beszédmód elfogadhatósága különböző helyzetekben

Forrás: saját adatgyűjtés (N = 1600) (saját szerkesztés)

A 6. ábra azt mutatja, hogy a lekicsinylő, becsmérlő beszéd elfogadhatósága erősen függ a megszólalás társas kontextusától. A Facebookon megjelenő romaellenes kijelentéseket a válaszadók átlagosan kevésbé tartják elfogadhatónak, mint az informális baráti körben vagy munkahelyen elhangzó megnyilvánulásokat. A baráti társaság kontextusában a kirekesztő beszéd elfogadásának mértéke minden vizsgált csoport esetében magasabb, ami arra utal, hogy a privát térben a normák lazábbak, és a társas közeg befolyásolhatja az ítéletalkotást (függelék: F7. táblázat).

A roma csoport esetében a kirekesztő beszédmód elfogadhatósága a legtöbb kontextusban magasabb, mint a nyugdíjasok esetében és a munkahelyi helyzetben a bevándorlókhoz hasonló szinten jelenik meg. Különösen figyelemreméltó, hogy a munkahelyi helyzetben a romaellenes kijelentések nagyobb arányban elfogadhatók, mint a baráti helyzetekben, noha a munkahelyi tér formálisan szabályozottabb és normatív szigorúbb környezetnek tekinthető. A bevándorlókhoz kapcsolatos beszédmód megítélésében viszont nem látunk különbséget a különböző kontextusok megítélésében (függelék: F8. táblázat).

Összességében a 6. ábra azt mutatja, hogy a romaellenes beszéd normatív megítélése nem egységes: az elfogadás mértéke jelentősen változik attól függően, hogy a társas helyzet személyes vagy online terepen valósul meg. Ez arra utal, hogy a romaellenesség nem csupán attitűd, hanem a kontextusérzékeny normarendszer része, ahol az adott tér jellege és szabályrendszere befolyásolja az előítéletes megnyilvánulások megítélését.

Összegzés

A 2025-ös országos adatfelvétel szerint a romaellenesség Magyarországon továbbra is széles körben elterjedt, bár a klasszikus, nyílt attitűdmutatók hosszabb távon mérsékelt csökkenést mutatnak a korábbi évtizedek csúcspontjaihoz képest. A romák megítélése a szimpátia, az észlelt intelligencia és a motiváltság dimenzióiban következetesen kedvezőtlenebb a többségi csoportokénál, és a romák a vizsgált csoportközi hierarchiában az alsóbb pozíciókban helyezkednek el. A diszkrimináció normáira vonatkozó eredmények pedig azt mutatják, hogy a romákkal szembeni ki-rekesztő gyakorlatokat a válaszadók nem ritka kivételként, hanem a társadalomban jelen lévő és bizonyos mértékig elfogadott jelenségként érzékelik.

Eredményeink alátámasztják a rendszeres, összehasonlítható mérések jelentőségét. A klasszikus kérdések időbeli ismételése lehetővé teszi a trendek nyomon követését, míg a több csoportra alkalmazott, általános mérőeszközök segítenek a romaellenesség relatív pozíciójának értelmezésében. A normák vizsgálata különösen fontos, mivel az egyéni attitűdök és a többségi elfogadottság percepciói együtt alakítják azt a társadalmi környezetet, amelyben a diszkrimináció megjelenik. A romaellenesség monitorozása ezért nem csupán attitűdök mérését jelenti, hanem a normatív és intézményi kontextus figyelembevételét is igényli.

A tanulmányunk nem vállalkozik a romaellenesség okainak vagy következményeinek elemzésére. Az alkalmazott online paneles adatfelvétel súlyozással biztosítja a demográfiai reprezentativitást, ugyanakkor – mint minden attitűdvizsgálat – önbevalláson alapul. A bemutatott eredmények ezért a nyílt attitűdök és normák állapotáról adnak képet, nem pedig a tényleges viselkedésről. A jövőbeni kutatások számára fontos feladat marad annak vizsgálata, hogy a mért attitűdök és normák miként kapcsolódnak konkrét diszkriminatív gyakorlatokhoz és intézményi folyamatokhoz.

Nyilatkozat etikai engedélyről

A *Szociológiai Szemle* folyóirathoz benyújtott A nyílt romaellenesség továbbélése – Romaellenes attitűdök alakulása Magyarországon az 1990-es évektől napjainkig című tanulmány kutatási etikai engedéllyel rendelkezik, melyet a 2024-2025/4/RD számon a CEU Ethical Research Committee állított ki.

Nyilatkozat mesterségesintelligencia-eszközök használatáról

A *Szociológiai Szemle* című folyóirathoz benyújtott, A nyílt romaellenesség továbbélése – Romaellenes attitűdök alakulása Magyarországon az 1990-es évektől napjainkig című tanulmány elkészítéséhez a szerzők a következő tartalom-előállításra alkalmas generatív mesterségesintelligencia-eszközt/eszközöket használták a kódolási munka megkönnyítése céljából: ChatGPT, OpenAI, 2026. 04. 24, GPT-5.5 Thinking. A szerzők felelősséget vállalnak a tanulmány tartalmának pontosságáért, hitelességért és eredetiségért.

Irodalom

- Angelusz, R. (1996): A cigányellenesség és a pluralizmus ignoranciája. *Jel-kép*, 1, 3–22. ISSN 0209-584X
- Bartha, A., Boda, Z., & Szikra, D. (2020): When populist leaders govern: Conceptualising populism in policy making. *Politics and Governance*, 8(3), 71–81. <https://doi.org/10.17645/pag.v8i3.2922>
- Bernát, A., Juhász, A., Krekó, P., & Molnár, C. (2012): A radikalizmus és a cigányellenesség gyökerei a szélsőjobboldal szimpatizánsai körében. In Kolosi, T., & Tóth, I. Gy. (szerk.), *Társadalmi riport 2012* (pp. 355–376). Budapest: TÁRKI.
- Bobo, L. D., Charles, C. Z., Krysan, M., Simmons, A. D., & Fredrickson, G. M. (2012): The Real Record on Racial Attitudes. In Marsden, P. V. (szerk.), *Social Trends in American Life: Finds from the General Social Survey since 1972* (pp. 38–83). Princeton–Oxford: Princeton University Press.
- Brauer, M. (2024): Stuck on intergroup attitudes: The need to shift gears to change intergroup behaviors. *Perspectives on Psychological Science*, 19(1), 280–294
- Crandall, C. S., Eshleman, A., & O'Brien, L. (2002): Social Norms and the Expression and Suppression of Prejudice: The Struggle for Internalization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(3), 359–378. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.3.359>
- Csalog, Zs. (1980): A Cigánykérdés Magyarországon 1980 előtt. In Bence, Gy., Csoóri, S. et al. (szerk.), *Bibó-émlékkönyv*. 2. kötet (pp. 522–545). Budapest: Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.
- Dencső, B., & Sik, E. (2007): Adalékok az előítéletesség mértékének és okainak megismeréséhez a mai Magyarországon. *Educatio*, 16(1), 50–66. https://folyoiratok.oh.gov.hu/sites/default/files/article_attachments/dencsob_sike_0701.pdf
- Elwert, F., Keller, T., & Kotsadam, A. (2023): Rearranging the desk chairs: A large randomized field experiment on the effects of close contact on interethnic relations. *American Journal of Sociology*, 128(6), 1809–1840. <https://doi.org/10.1086/724865>
- Enyedi, Z., Fábíán, Z., & Sik, E. (2004): Nőtték-e az előítéletek Magyarországon? In Kolosi, T. Tóth, I. Gy., & Vukovich, G. (szerk.), *Társadalmi Riport 2004* (pp. 375–399). Budapest: TÁRKI <https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a809.pdf>
- Erőss, G. – Gárdos, J. (2007): Az előítéletesség-kutatások bírálatához. *Educatio*, 16(1). 307–322.
- European Commission (2023.): *Discrimination in the EU. Special Eurobarometer 535*. Brussels: European Commission. <https://doi.org/10.2838/936462>
- Gárdos, J. (2020): Előítélet-kutatások. In *(Disz)kontinuitások*. Budapest: Napvilág Kiadó – ELTE Eötvös József Kiadó.
- Heller, Á. (1966): Előítélet és mindennapi élet. In uő.: *Társadalmi szerep és előítélet* (pp. 79–170). Budapest: Akadémia Kiadó.

- Hello, E., Scheepers, P., & Slegers, P. (2006): Why the more educated are less inclined to keep ethnic distance: An empirical test of four explanations. *Ethnic and Racial Studies*, 29(5), 959–985. <https://doi.org/10.1080/01419870600814015>
- Kende, A., Hadarics, M., & Lasticová, B. (2017): Anti-Roma Attitudes as Expression of Dominant Social Norms in Eastern Europe. *International Journal of Intercultural Relations*, 60(2017), 12–27. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.06.002>
- Kende, A., Hadarics, M., Bigazzi, S., Boza, M., Kunst, J. R., Lantos, N. A., Lásticová, B., Minescu, A., Pivetti, M., & Urbiola, A. (2021): The last acceptable prejudice in Europe? Anti-Gypsyism as the obstacle to Roma inclusion. *Group Processes & Intergroup Relations*, 24(3), 388–410. <https://doi.org/10.1177/1368430220907701>
- Keresztes-Takács, O., Lendvai, L., Kende, A. (2016): Romaellenes előítéletek Magyarországon: Politikai orientációtól, nemzeti identitástól és demográfiai változóktól független nyílt elutasítás. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 71(4), 609–627. <https://doi.org/10.1556/0016.2016.71.4.2>
- Kertesi, G., & Kézdi, G. (2011a): Roma Employment in Hungary after the Post-Communist Transition. *Economics of Transition* 19(3): 563–610. <https://doi.org/10.1111/j.1468-0351.2011.00410.x>
- Kertesi, G., & Kézdi, G. (2011b): The Roma/Non-Roma Test Score Gap in Hungary. *American Economic Review*, 101(3): 519–25. <https://doi.org/10.1257/aer.101.3.519>
- Kisfalusi, D., Pál, J., & Boda, Zs. (2020): Bullying and Victimization among Majority and Minority Students: The Effects of Self- and Peer-Reported Ethnicity. *Social Networks*, 60 48–60. <https://doi.org/10.1016/j.socnet.2018.08.006>
- Márkus, M. (1967): Büszkeség és előítélet. *Valóság*, (4): 63–64
- Nariman, S. H., Hadarics, M., Kende, A., Lásticová, B., Poslon, X. D., Popper, M., Boza, M., Ernst-Vintila, A., Badea, C., Mahfud, Y., O'Connor, A., & Minescu, A. (2020): Anti-Roma bias (stereotypes, prejudice, behavioral tendencies): A network approach toward attitude strength. *Frontiers in Psychology*, 11, 2071. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02071>
- Örkény, A., & Váradi, L. (2010): Az előítéletes gondolkodás társadalmi beágyazottsága, nemzetközi összehasonlításban. *Alkalmazott Pszichológia*, 12(1–2), 29–46.
- Pálosi, É., Sik, E., & Simonovits, B. (2007): Diszkrimináció a plázában. *Szociológiai Szemle*, 17(3–4), 135–148.
- Paluck, E. L., Porat, R., Clark, C. S., & Green, D. P. (2021): Prejudice reduction: Progress and challenges. *Annual review of psychology*, 72(1), 533–560
- Simonovits, B., Kurdi, B., & Simonovits, G. (2023): Disabled and Romani passengers face similar levels of discrimination but different levels of open hostility in the sharing economy. *Scientific reports*, 13(1), 10605. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-37263-1>
- Simonovits, G., Kézdi, G., & Kardos, P. (2018): Seeing the world through the other's eye: An online intervention reducing ethnic prejudice. *American Political Science Review*, 112(1), 186–193.

Simonovits, G., Simonovits, B., Vig, A., Hobot, P., Nemeth, R., & Csomor, G. (2022): Back to “normal”: the short-lived impact of an online NGO campaign of government discrimination in Hungary. *Political Science Research and Methods*, 10(4), 848–856. <https://doi.org/10.1017/S0003055417000478>

Szekeres, H. (2020): Kedvelni vagy tisztelni? Az előítéletek csökkentése a megszívűség és kompetencia dimenzióiban. *Alkalmazott Pszichológia*, 20(4), 15–49. <https://doi.org/10.17627/alkpszich.2020.4.15>

Szekeres, H., Gati, E., Onyeador, I. N., Kende, A., & Doosje, B. (2026): Reducing paternalistic bias toward ethnic minority girls. *Journal of Experimental Social Psychology*, 123, 104855. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2025.104855>

Váradi, L., Szilasi, B., Kende, A., Braverman, J., Simonovits, G., & Simonovits, B. (2023): “Personally, I feel sorry, but professionally, I don’t have a choice.” Understanding the drivers of anti-Roma discrimination on the rental housing market. *Frontiers in Sociology*, 8(1223205). <https://doi.org/10.3389/fsoc.2023.1223205>

Vida, B. (2026): Lázár szerint ha migránsok nincsenek, és valakinek takarítania kell az InterCityn a mosdót, akkor fel kell tární a belső tartalékokat, ez pedig a cigányságot jelenti. *Telex*. <https://telex.hu/belfold/2026/01/22/lazarinfo-balatonalmadi>

Vidra, Z., & Fox, J. (2014): Mainstreaming of racist anti-Roma discourses in the media in Hungary. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 12, 437–455. <https://doi.org/10.1080/15562948.2014.914265>

Függelék

F1. táblázat: A romákkal kapcsolatos állításokkal való egyetértés, Likert-skálán, 2025. ősz (százalékos megoszlás, N = 1600)

	Egyáltalán nem értek egyet	Inkább nem értek egyet	Inkább egyetértek	Teljes mértékben egyetértek
A romáknak több támogatást kell adni, mint a nem romáknak.	54,3	32,6	10,2	2,9
Minden roma gyermeknek joga van ahhoz, hogy a nem romákkal közös iskolai osztályokban tanuljon.	7,2	12,8	45,0	35,0
A romák gondjai megoldódnának, ha végre elkezdénének dolgozni.	7,1	19,7	44,2	29,1
Csak helyeselni lehet, hogy még vannak olyan szórakozóhelyek, ahová romákat nem engednek be.	22,8	35,7	26,7	14,8
A bűnözési hajlam a cigányok vérében van.	14,7	29,4	37,1	18,9

F2. táblázat: Szimpátia és sztereotípiák csoportközi összehasonlításban, átlag és konfidencia-intervallum, 2025. ősz (N = 1600)

Tulajdonság	Csoport	Átlag	Konfidenciaintervallum
Intelligencia (N = 532)	Bevándorló	3,04	[2,92:3,16]
	Hajléktalan ember	3,16	[3,04:3,28]
	Kínai	4,21	[4,08:4,33]
	Magyar	4,46	[4,35:4,57]
	Nyugdíjas	4,30	[4,18:4,41]
	Roma	3,05	[2,94:3,17]
Szimpátia (N = 532)	Bevándorló	2,52	[2,40:2,65]
	Hajléktalan ember	2,83	[2,70:2,95]
	Kínai	3,49	[3,35:3,63]
	Magyar	5,13	[5,00:5,26]
	Nyugdíjas	4,87	[4,73:5,00]
	Roma	3,08	[2,94:3,21]
Szorgalom (N = 536)	Bevándorló	2,98	[2,94:3,11]
	Hajléktalan ember	2,43	[2,31:2,55]
	Kínai	4,94	[4,79:5,08]
	Magyar	4,62	[4,49:4,73]
	Nyugdíjas	4,47	[4,34:4,61]
	Roma	2,83	[2,70:2,96]

F3. táblázat: A romaellenes attitűd főkomponens-elemzése, 2025. ősz (N = 1600)

Változó	Komponens	Kommunalitás
Minden roma gyermeknek joga van ahhoz, hogy a nem romákkal közös iskolai osztályokban tanuljon.	0,574	0,671
A romák gondjai megoldódnának, ha végre elkezdene dolgozni.	-0,594	0,643
Csak helyeselni lehet, hogy még vannak olyan szórakozóhelyek, ahová romákat nem engednek be.	-0,846	0,341
A bűnözési hajlam a cigányok vérében van.	0,852	0,345
Magyarozott variancia		0,531

Megjegyzés: a főkomponens értékeit beforgattuk, a főkomponens magas értékei a romaellenesség magasabb fokát jelentik.

F4. táblázat: A demográfiai csoportok romaellenes attitűdjének minta átlagtól való eltérése (főkomponens alapján) 2025. ősz

Változó	Kategória	Átlag	Konfidencia intervallum
A magyar kormány politikájának megítélése (N = 1600)	Ellenzéki	-0,07	[-0,17;0,03]
	Kormánypárti	0,12	[0,01;0,24]
Kor (N = 1600)	18–29 éves	-0,08	[-0,29;0,14]
	30–39 éves	0,14	[-0,03;0,30]
	40–49 éves	0,28	[0,13;0,43]
	50–59 éves	-0,01	[-0,19;0,16]
	60–75 éves	-0,27	[-0,41;0,14]
Nem (N = 1600)	Férfi	0,10	[-0,02;0,22]
	Nő	-0,09	[-0,19;-0,0003]
Pártpreferencia (N = 1194)	Egyéb	-0,43	[-0,66;-0,20]
	Fidesz	0,22	[0,07;0,37]
	Mi Hazánk	0,66	[0,41;0,90]
	Tisza	-0,17	[-0,30;-0,03]
Településtípus (N = 1600)	Budapest	-0,13	[-0,32;0,06]
	Falu	-0,19	[-0,31;-0,08]
	Város	0,15	[0,04;0,26]
Iskolai végzettség (N = 1600)	Alapfokú	0,14	[0,03;0,26]
	Felsőfokú	-0,25	[-0,41;-0,10]
	Középfokú	0,004	[-0,12;0,12]

F5. táblázat: A diszkriminatív gyakorlatok elfogadhatósága különböző helyzetekben, az elfogadhatónak tartók aránya százalékban, 2025. ősz

Diszkriminatív gyakorlat	Magyar emberek többsége szerint (N = 533)	A válaszadó szerint (N = 534)
Egy iskolaigazgató külön osztályba teszi a roma tanulókat	32,64	26,28
Egy lakástulajdonos nem adja ki a lakását roma embereknek	57,07	57,68
Egy önkormányzati dolgozó nem ad felvilágosítást roma érdeklődőknek	19,08	10,96
Egy polgármester rendeleti úton megakadályozza, hogy roma családok költözzenek a településre	44,46	40,60
Egy taxis nem vesz fel roma utasokat	34,58	27,33
Egy vállalkozás nem hív be állásinterjúra roma jelentkezőket	31,90	23,18

F6. táblázat: A kirekesztő beszédmód elfogadhatósága különböző helyzetekben, 2025. ősz

Szituáció	Célcsoport	Arány	Konfidenciaintervallum
Facebook (célcsoportonként N = 107)	Nyugdíjas	0,08	[0,03;0,13]
	Roma	0,11	[0,04;0,17]
	Bevándorló	0,28	[0,19;0,37]
Barátok (célcsoportonként N = 106)	Nyugdíjas	0,11	[0,05;0,18]
	Roma	0,18	[0,11;0,26]
	Bevándorló	0,28	[0,19;0,37]

Munkahely (célcsoportonként N = 106)	Nyugdíjas	0,03	[0:0,06]
	Roma	0,26	[0,18:0,35]
	Bevándorló	0,28	[0,19:0,37]

F7. táblázat: A célcsoportok (roma, nyugdíjas, bevándorló) közötti különbségek szituációnként (Rao–Scott-korrigált Pearson-féle chí-négyzet próba)

Szituáció	F	ndf	ddf	p
Facebook	8,297	1,992	637,549	0,0002
Barátok	4,221	1,997	635,0824	0,015
Munkahely	14,639	1,949	619,677	<0,000

F8. táblázat: A szituációk (Facebook, barátok, munkahely) közötti különbségek célcsoportonként (Rao–Scott-korrigált Pearson-féle chí-négyzet próba)

Célcsoport	F	ndf	ddf	p
Roma	3,763	1,995	636,510	0,024
Nyugdíjas	2,988	1,941	617,174	0,053
Bevándorló	0,002	1,992	635,288	0,998